

Bernat Puigtobella, NÚVOL, 29 de juliol del 2022

DAMIÀ BARDERA: «LA LITERATURA ÉS UNA FORMA D'AUTOREVELACIÓ»

Conversem amb Damià Bardera, autor de 'Bèsties de companyia' (Godall, 2022) i un dels contistes més sorprenents de la literatura catalana

Damià Bardera és un dels contistes més prolífics i alhora desconeguts de la literatura catalana. Bardera té un punxó a la punta del llapis: exposa la seva visió desencantada del món amb la més gran naturalitat, sense estripar-se les vestidures, amb una prosa planera però incisiva, natural però explosiva, clara però no sempre transparent. Habitant dels marges, però reconegut per lectors fidels, Bardera és autor d'una obra ja consolidada de narrativa breu. Enguany ha publicat el seu vuitè recull de contes, *Bèsties de companyia* (Godall, 2022), amb què inicia una nova etapa després que Empúries recollís una tria de la seva obra anterior a l'antologia *Un circ al pati de casa* (Empúries, 2019), amb un pròleg de Toni Sala que el consagrava. Posteriorment Bardera ha publicat el dietari assaigístic *Can Ratoliu* (El Cep i la nansa, 2019) i ara torna a desplegar la seva visió desencaixada i sarcàstica de la condició humana amb aquell humor marca de la casa. *Bèsties de companyia* és un llibre que haurien de llegir mestres de primària, professors d'institut i els inspectors, directors generals i factòtums de la Conselleria d'Educació. Aquest nou recull de contes té dues parts. Una primera, titulada 'Bestiari', on Bardera s'inscriu en la tradició de la faula animal d'Isop, Ramon Llull o La Fontaine per posar al descobert els vicis humans, tot centrant-se en el món de l'educació secundària, que és un àmbit funcional que coneix de primera mà. La segona part, titulada 'Vocacions', ens ofereix retrats de personatges a partir dels seus oficis que prenen derives sorprenents.

El teu humor és cada dia més macabre.

No ho sé. Li podries posar una etiqueta més genèrica, i dir que faig humor negre. Reconec que és un humor força truculent, però ve de fàbrica. Tinc un amic que està força boig i quan li diuen que està boig ell diu que sí, “la meitat ve de sèrie i en l'altra meitat hi he contribuït jo”. Jo no he triat l'humor que tinc, me l'he trobat. Passa com amb l'estil, que la gràcia és trobar un estil, no pas inventar-lo. Si te l'inventes al final el lector ho detecta i ho trobarà postís, prefabricat. Cal trobar-lo i treballar-lo perquè brilli amb la intensitat que ha de brillar, però el tipus de color et ve de sèrie. I això no és bo ni dolent.

Ara que parles d'estil, hi ha un tret recurrent en la teva prosa i és l'ús de l'incís. La teva sintaxi és plena d'incisos que funcionen com un acordió, ajuden a incrementar o rebaixar la versemblança segons el cas. A vegades l'incís serveix per dir al lector que no li està aixecant la camisa; d'altres vegades ajuda a exacerbar la hipèrbole. Per això et dic que és com un acordió.

Aquests incisos tenen un efecte parentètic, i els guions ara m'agraden més que els parèntesis, que abans feia servir molt. Abans feia més ús dels parèntesis, però al final vaig anar inclinant-me per aquestes acotacions entre guions, que agafen una certa autonomia dins del relat.

Quina autonomia? No tinc pas la sensació que perdís el control de la frase, al contrari.

Dins del conte neixen aspectes de manera misteriosa, per generació espontània, el conte genera un caldo de cultiu, sinergies perquè prolifera la vida... Dins el mateix conte hi ha moltes vides, molts sentits i possibles interpretacions. Aquest incisos poden obrir vies paral·leles que t'ofereix el mateix conte... Hi ha gent que em diu que quan acaben de llegir un conte meu es pregunten: “On és la trampa?”

Com si el conte fos un acte de prestidigitació...

Tot es plega, es desplega i replega, deia en definir el concepte de *pli* (plec, en català)

La trampa té a veure amb aquests incisos, que són els que fan replecs en la història. Em recorda el concepte de *plec* (pli) de Gilles Deleuze, que parlant de la filosofia barroca de Leibnitz deia que tot es plega, es desplega i replega. Hi ha tot de sentits que romanen semiocults tot i formar part de la mateixa superfície del conte. No és que siguin contes profunds, perquè tot està a la superfície, però replegat.

En alguns d'aquests relats presentes personatges que viuen als marges, fins i tot fora de la llei, però que anhelan fer-se un lloc a la societat, ser reconeguts i fins i tot normalitzar el seu modus vivendi. Penso en contes com 'Pidolaires', on el protagonista, una estàtua humana que en el fons és un mendicant, adopta el discurs oficial fins a ridiculitzar, tot defensant-los, els valors de la Barcelona turística més convencional. És un efecte irònic recurrent i molt subtil en els teus contes.

Sí, és una ironia diferent respecte als llibres anteriors. Aquí hi ha un tall. Abans els arguments no eren ben bé irònics en si, el que era irònic era el to. En canvi, ara la mateixa història, potser gràcies a la seva condició de faula, ja conté una lectura irònica. I te la trobes quan acabes de llegir el conte.

Passa amb el conte 'Marrans', on un mestre lamenta que la brigada municipal hagi arrencat un plataner centenari del pati de l'escola, un arbre del qual generacions d'alumnes s'havien penjat amb una soga al coll, i que era el símbol de l'escola.

És un conte que genera perplexitat i estrès lector, perquè acabes de llegir-lo i no saps en quin lloc t'has de col·locar. És un mal que pateixen molts docents davant d'un conflicte, que sovint ja no saben en quina banda s'han de posar.

Llegint els teus contes vens a dir que cada vegada es posen més de la banda de la correcció política, dels valors benpensants, i aquest dogmatisme ideològic condiciona l'educació i l'ensenyament de la literatura a la secundària.

És així. Si tenim una educació que adoctrina a partir de valors morals, com vols que els alumnes entrin de debò en els textos literaris? La literatura que té voluntat dogmàtica ja és d'entrada mala literatura i qualsevol lectura que entri a prejudicar les coses o que s'aproximi amb aquest mateix dogmatisme o des d'una preconcepció ideològica ja s'escapa de la complexitat i les esquerdes de la vida i la literatura, que són sempre plenes de grisos. Aquest és el gran problema, que no ensenyem els alumnes a llegir entre línies, a entendre l'ambigüitat intrínseca a la literatura. Tot ha de ser moralment unívoc i mastegat. I no acabem d'entendre res.

En els teus contes hi ha sempre la voluntat de sorprendre, amb un final que trastoca totes les expectatives, que acabaran sent subvertides, com sol passar en un acudit.

La diferència és que un acudit s'esgota en ell mateix, i en el cas que no l'hagis entès i te l'hagin d'explicar, malament. Els contes que escric tenen un parentiu amb la tradició oral, els contes de l'àvia a la vora del foc, també amb la rondalla o la faula.

Ens acostem a la literatura amb unes ulleres graduades, amb idees preconcebudes.

Gadamer parlava de prejudicis, però ell no ho veia com un fet negatiu sinó com una condició necessària per comprendre qualsevol cosa. En abordar un text, necessites fer-te unes expectatives que, encara que no en siguis conscient, sempre portes incorporades. L'efecte sorpresa té molt a veure amb aquesta idea de prejudici de Gadamer: quan llegeixes sempre projectes els teus prejudicis, que pots anar modulant, però encara que els corregeixis sempre vens d'una idea

preconcebuda. Els meus relats sorprenen perquè estan posant en dubte les nostres preconcepcions.

Quan et poses davant del paper, no et deus capficar amb totes aquestes reflexions hermenèutiques, oi?

No, al contrari. Escric per automatismes psíquics. Quan començo a escriure, jo no sé cap a on anirà el conte, i tu mateix no ets conscient de les preconcepcions que tens. El que sorprèn no és la trama o l'argument del conte sinó la perspectiva, la manera d'entrar en un fet o personatge. Demanes al lector que trastoqui els seus esquemes. Quan algú em diu: "No he entès aquest conte", sempre li responc que no hi ha res a entendre. Espero només que li trobi un sentit. Entendre el conte no és res més ni res menys que saber-li atribuir un sentit i per fer-ho el lector haurà de revisar els seus prejudicis. Al capdavall, la manera que tingui d'interpretar el conte potser dirà més d'ell que de mi. Per mi la sorpresa no consisteix en marejar el lector amb grans girs narratius, sinó que el conte et sacsegi de manera existencial. Per mi la literatura és una forma d'autorevelació existencial.

Llegint tots aquests contes, tant la secció Bestiari, on satiritzes els teus companys de professió als instituts com a 'Vocacions', on parles de trajectòries professionals singulars, els personatges tenen una obsessió recurrent per arribar a la jubilació.

Sí, excepte potser l'exorcista, que sap que el diable no descansa mai. La meua dona em va fer veure que la majoria de personatges de 'Vocacions' no es reconeixen en el que fan perquè el món ha canviat tant que ja no és el món on vivien i feien vida. D'aquí la necessitat de jubilar-se, perquè ja no entenen el món i potser s'han resignat a no entendre'l, però d'alguna manera encara han de fer l'esforç d'adaptar-s'hi, i es volen jubilar per deixar de fer aquest esforç. Anhelen una jubilació psíquica, com si quedessis sedat de curiositat intel·lectual, i acabes sent una mena de mort vivent.

Però no són pas personatges inofensius. Hi trobem figures que exerceixen un grau considerable de violència: taxidermistes, llenyataires, mercenaris... Hi ha fins i tot un professor de secundària que no controla els seus instints davant dels alumnes i els envesteix amb les banyes, perquè és un toro... Hi ha en els teus contes una voluntat d'humanitzar els animals per acabar creant l'efecte contrari: fer aflorar la bestialitat en els humans.

Els animals són una constant en els meus llibres. Un dels primers ja es titulava *Fauna animal*, i com indica el títol ja era una fauna doblement animal. Era un llibre bèstia, ple de vísceres i violència, em van arribar a dir que eren drames rurals en clau del segle XXI, però en aquest últim recull estem parlant d'uns altres animals, per això es titula *Bèsties de companyia*. Aquí la bèstia ha estat domesticada i els instints apartats de la vida quotidiana. En el moment en què neguem la vida, ens deprimim i ens veiem abocats una imatge de nosaltres mateixos errònia, que no concorda amb el que som. I d'aquí venen els problemes. L'educació està plena de bones intencions, però amb bones intencions no s'educa, ni es fa literatura com deia André Gide... Com podem abordar pedagògicament un fet tan bèstia com la guerra d'Ucraïna? És complex, i moltes vegades resulta més fàcil posar als alumnes una cançó de John Lennon i dir NO a la guerra, sense fissures, que no tractar-la amb tota la seva complexitat, perquè hem negat la bèstia que portem a dins, i no vull dir que ens hàgim de comportar com a bèsties... En el cas del conte que menciones, el toro és una persona però no sap quina bèstia té a dins. Ell no es veu a si mateix com un toro, però els alumnes el provoquen fins a fer-lo aflorar.

Fa l'efecte que els professors tenen dificultats per fer-se entendre i ho han de reduir tot a consignes molt mastegadetes. S'ha renunciat a abordar la complexitat, tot ha de ser molt clar i transparent.

És el que apuntava Byung Chul-Han a *La societat de la transparència*. En una societat transparent, s'aboleixen tots els claroscurs. Sense ombra no hi hauria llum. Si tots anéssim despullats pel carrer, qui tremparia? Passa el mateix amb la pornografia. Si apliques transparència a l'erotisme, la seducció s'acaba. Si tot fos

transparent, seria impossible generar els plecs de què parlava Deleuze i estaríem abocats a una literatura sense ambigüitat i sense cap mena d'interès.